

Ковальова К.І. Міжнародні конфлікти: сутність, причини виникнення, шляхи розв'язання / К.І. Ковальова, Л.М. Богадьорова //Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Географія. – Чернівці, 2018. – Випуск №.795 – С. 63-67

УДК 327.5; 327.56; 316

1. Суспільно-географічні дослідження

МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ, ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Ковальова К.І, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-економічної географії

Богадьорова Л.М., кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-економічної географії

Херсонський державний університет

В статті розкрита сутність міжнародних конфліктів, визначені основні причини їх виникнення та шляхи їх розв'язання. Зазначені негативний і позитивний вплив міжнародних конфліктів на світову спільноту.

Ключові слова: геоконфліктологія, міжнародний конфлікт, класифікація конфліктів, врегулювання конфліктів.

В статье раскрыта сущность международных конфликтов, определены основные причины их возникновения и пути их решения. Указано отрицательное и положительное влияние международных конфликтов на мировое сообщество..

Ключевые слова: геоконфликтология, международный конфликт, классификация конфликтов, урегулирования конфликтов.

The article reveals the essence of international conflicts, identifies the main causes of their occurrence and the ways of their solution. The mentioned negative and positive influence of international conflicts on the world community.

Key words: geoconfiliktologiya, international conflict, classification of conflicts, conflict resolution.

Постановка проблеми: В епоху двухполярного світу і «холодної війни» одним із головних джерел нестабільності на планеті були і є багаточисленні регіональні і локальні конфлікти, які в свою же чергу використовувалися як соціалістичною, так і капіталістичною системами у вирішенні своїх інтересів. Саме тому причини їх виникнення і можливі шляхи розв'язання лежать в основі багатьох досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Міжнародні конфлікти як явище раніше вивчались в основному історичною наукою, значно пізніше в їх вивченні зацікавувалися соціологи. К. Райт і П. Сорокін першими стали розглядати міжнародні конфлікти як різновид соціальних конфліктів [1]. Вивченням конфліктів почали займатися і географи, і як результат в політичній географії почав формуватися один із її напрямків - геоконфліктологія. Геоконфліктологія – це наука, яка досліджує в єдності географічні, політичні та інші взаємодіючі фактори, які впливають на виникнення, розвиток та наслідки політичних, у тому числі збройних, конфліктів [5 , с.14]

Вивченням збройних конфліктів займається Стокгольмський міжнародний інститут досліджень проблем світу (SIPRI). Основним завданням даного органу є дослідження військових конфліктів та спроба їх класифікації, також у його компетенції знаходиться проблематика вирішення даних конфліктів дипломатичним шляхом.

Постановка завдання. Міжнародний конфлікт – це безпосереднє або опосередковане зіткнення інтересів двох або декількох сторін (держав, груп

держав, народів або політичних течій) на основі вже існуючих між ними протиріч об'єктивного або суб'єктивного характеру. Виходячи із даного визначення, головним завданням дослідження є з'ясування можливих причин, що призводять до зіткнення інтересів сторін, і, як наслідок, виникнення конфлікту та аналіз шляхів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Причини даних протиріч можуть бути різноманітними. До основних можна віднести наступні:

- територіальні конфлікти, які є досить розповсюдженими у сучасному світі і важко піддаються врегулюванню мирним шляхом;
- конкуренція держав в тій або іншій сфері;
- розбіжність національних інтересів;
- боротьба за природні ресурси, в основному вичерпні, яких з кожним роком стає все менше в умовах збільшення їх використання;
- соціальні нерівності в глобальному масштабі;
- особиста несумісність (антипатія) лідерів держав.

Але яка б не була справжня причина міжнародного конфлікту, він завжди приймає форму політичного, так як дані протиріччя усвідомлюються і вирішуються державами з притаманною їм внутрішньою, зовнішньою і військовою політикою через механізми формування і здійснення цієї політики.

Ще в 60-х роках ХХ ст.. Куїнсі Райтом було надано визначення поняття міжнародного конфлікту, яке і до сьогодні є одним із загальноприйнятих у зарубіжній політичній науці. Міжнародний конфлікт – це певне відношення між державами, яке може існувати на всіх рівнях, в самих різних ступенях.

У виникненні конфлікту К. Райт виділяє чотири основні стадії:

- 1) усвідомлення несумісності;
- 2) зростаюча напруженість;
- 3) тиск без застосування військової сили для вирішення несумісності;
- 4) військова інтервенція або війна з метою нав'язування рішення [1].

Міжнародний конфлікт виникає тоді, коли конфлікт переходить у третю і четверту стадії. В даному випадку поняття «міжнародний конфлікт» ширше поняття «війна», так як війна є окремим випадком міжнародного конфлікту.

Якщо звернутися до історії кінця ХХ століття, то в 90-х роках після закінчення «холодної війни» військово-політична конфронтація між двома світовими системами відійшла в минуле. Вдалося вирішити ряд регіональних конфліктів і локальних конфліктів, але залишилося багато епіцентрів міжнародної напруженості, які отримали свою назву – «гарячі точки», більшість з яких збереглося і до сьогодні. За даними військового відомства США в 1992 році в світі нараховувалися 73 «гарячі точки» із яких в 26 відбувалися «малі» війни або відбувалося збройне повстання, а в 24 був відмічений ріст напруженості, інші 23 були віднесені до категорії потенційно небезпечних, в яких міг би виникнути, за певних обставин, військовий конфлікт. За неофіційними даними з 2001 по 2017 роки в світі налічується більше 40 районів, деякі з них знаходяться на так званій «тліючій» фазі, а в інших ведуться повномасштабні бойові дії.

Так звані «гарячі точки» за своєю природою належать до локальних конфліктів, але можуть бути і регіональними. Такий приклад ми спостерігали під час військової операції Північно-Атлантичного альянсу у колишній Югославії. За ланцюговою реакцією, коли країни, які входили до складу проголошуючи незалежність і виходили з так званого союзу Югославії, почалася збройні конфлікти за територію, що призвело до громадянської війни, яка охопила майже весь регіон Південно-Східної Європи. Закінчилося дане протистояння в 2012 році, коли було проголошено незалежність Косово, яка входила до складу Югославії.

Для локального конфлікту характерне збройне повстання в середині країни, де дві політичні сили вирішують свої проблеми за допомогою зброї. Прикладом такого конфлікту є громадянська війна в Афганістані (рух Талібан

проти залишків державних сил моджахедів). Але від поняття громадянської війни тут є тільки міжнаціональний конфлікт і велика кількість жертв, а інше – сфера закордонних інтересів. Дана ситуація, яка виникла в цій країні цікава тим, що відбувалася підтримка двох ворогуючих сторін іншими країнами, а особливо США, колишнім СРСР (Афганська війна), а також рядом інших азійських та арабських країн, які де-факто приймали участь у бойових діях, наприклад США та військова коаліція в 2001 році з антитерористичною операцією проти «Талібану», та де-юре виступали з посередницькою діяльністю, а саме надання гуманітарної допомоги населенню Афганістану.

Локальне збройне протиборство рідко супроводжується офіційним оголошенням війни між державами-учасниками. В цьому випадку далеко не завжди або ж не в повному обсязі вступають в силу певні правові наслідки, такі як розрив дипломатичних і консульських відносин, відкликання їх персоналу, припинення чинності політичних договорів між країнами (про ненапад, про нейтралітет, про військовий союз). Припиняються також торговельні, фінансові операції, проводиться реквізиція торговельних суден, конфіскація власності і застосування спеціального режиму до громадян іншої держави тощо. Тобто, при воєнному конфлікті загального стану війни немає.

Таким чином, ґрунтуючись на вище згаданих прикладах, ми можемо дати повне визначення поняттю, але мусимо зазначити, що єдиного визначення даного поняття не існує, тому «гаряча точка» - це локальна війна, або збройний конфлікт, між державами, що зачіпає їхні національні, політичні, територіальні, економічні, релігійні та інші інтереси, і обмежений за політичними цілями і масштабами введення військових дій.

У науковій літературі конфлікти класифікують за різними критеріями:

1) за кількістю учасників – двосторонні (здіяні дві держави) і багатосторонні (замученість багатьох держав);

- 2) за географічним розповсюдженням – локальні (внутрішні, між суб'єктами держави), регіональні і глобальні;
- 3) за тривалістю – короткострокові і довгострокові;
- 4) за характером засобів, що використовуються – збройні і не збройні;
- 5) за причиною – територіальні, етнічні, релігійні, економічні, політичні та інші

В сучасному світі все більше значення набувають конфлікти у зв'язку із нестачею природних ресурсів, хоча афішуються зовсім інші мотиви [5].

Західні вчені всебічно досліджували умови, причини і чинники виникнення конфліктів, їх специфіку, стадії розвитку і функції в суспільстві й на основі цього розробили різноманітні типології конфліктів. Особливого поширення набули концепції: «загальної теорії конфлікту» (К. Боулдінг), «позитивно-функціонального конфлікту» (Л. Козер), «конфліктної моделі суспільства» (Р. Дарендорф), «міжнародного конфлікту як особливого роду суспільного конфлікту» (К. Дойч, К. Мітчелл, Б. Броді, Р. Патнем, М. Херманн), «теорії принципів переговорів» (Дж. Бертон, Р. Даль, Р. Фішер) [4].

Саме причинами утворення «гарячих точок» є «тріада» факторів, а саме політичні, економічні та соціальні протиріччя. Між тим коли дійти до змісту причинної «тріади», то соціально-економічні умові слід поставити на перше місце. Тут і етноконфесійні суперечки, сепаратизм і автономізм, територіальні негаразди, разюча диференціація в рівнях розвитку Центру і провінції, національний менталітет того чи іншого етносу, елементарна боротьба за владу, котра базується, як правило, на політико-ідеологічних постулатах всіляких партій і організацій - від будівництва загальної ісламської держави, єдиного "Кавказького дому" федеративної арабської спільноти до створення "вогнища" для відокремлення народу. Сюди також слід віднести і боротьбу за сировину, тобто за певні мінеральні ресурси, які грають важливий фактор у розвитку економічного становища певної країни, саме це може бути також потенційним

джерелом можливого протистояння. Другою причиною можна назвати нерегульований, стрімкий, ріст населення планети. Якщо на сьогодні ми говоримо про 7 мільярдів чоловік на планеті, то за прогнозами вчених до 2050 року людська популяція збільшить 1,5 – 2 рази, що буде становити 12 – 14 мільярдів чоловік, а значить, що цих людей потрібно забезпечувати сировиною. Саме на такому принципі і підтверджується теорія Томаса Мальтуса, що чисельність населення в світі зростає по геометричній прогресії, а засоби його забезпечення (продукти харчування, сировина) – за арифметичною, тобто говорячи іншими словами чим більше населення на планеті, тим менше мінеральної сировини для нормальної життєдіяльності населення. Тому, як наслідок, можуть виникнути глобальні проблеми, і проблема війни цьому не виняток.

Існує ряд міжнародних організацій, основною місією яких є запобігання або врегулювання міжнародних конфліктів, які виникають за різними причинами.

До найбільш ефективних способів врегулювання міжнародних конфліктів відносять:

- організація вільних виборів. Якщо населення держави має право самостійно, без тиску із зовні і фальсифікацій, обирати законодавчу і виконавчу владу, то це вже є кроком до гашення зародку конфлікту або вже існуючого конфлікту між учасниками міжнародних відносин;

- переговорні процеси напряду або за допомогою міжнародних посередників;

- арбітраж;

- скороченні і припинення постачань зброї сторонам, що конфліктують [3].

Головним в регулюванні міжнародних конфліктів є те, що їм потрібно по можливості не дати розростися до стадії військового протистояння

протиборчих сторін. З цією метою наприкінці ХХ століття було розроблено декілька підходів щодо запобігання і мирного врегулювання міжнародних конфліктів на ранніх стадіях.

Основною можливістю врегулювання конфліктів є те, що протиборчі сторони майже завжди мають певні співпадаючі інтереси. Тому існує декілька підходів як врегулювати міжнародний конфлікт між країнами, як мають співпадаючі інтереси.

Принцип розведення інтересів сторін. Прикладом такого підходу може служити врегулювання конфлікту між Єгиптом і Ізраїлем за контроль над Сінаєм. Вирішення конфлікту стало можливим завдяки поверненню Сінаю під повний суверенітет Єгипту і його демілітаризації, що стала гарантом безпеки Ізраїлю.

Компроміс у врегулюванні конфлікту може бути досяжний на основі розрізнення значущості об'єктів суперництва для учасників конфлікту і завдяки їх взаємним поступкам.

Принцип взаємних поступок досягається шляхом звернення протиборчих сторін до незалежних експертів, які можуть допомогти розробити стратегію щодо врегулювання конфлікту. Із декількох запропонованих варіантів завжди є можливість обрати найбільш підходящий або інтегрувати в один різні ідеї.

Принцип «винесення за дужки» для врегулювання конфліктів застосовується у випадку, коли обмін поступками досить ускладнений через значущості об'єктів спору для кожної зі сторін і їх небажання йти на ці поступки. В результаті застосування даного принципу можливе досягнення часткової угоди, яка дозволить позитивно впливати на взаємовідносини. Так, отримання незалежності Намібії від ПАР було досягнуто шляхом «винесення за дужки» питань внутрішнього устрою країни. При використанні даного принципу слід орієнтуватися не на те, що в кінцевому випадку отримає протилежна сторона, а наскільки будуть задоволені ваші власні інтереси.

Принцип деескалації застосовується для зниження рівня напруги перед пошуком конкретних варіантів врегулювання конфлікту. Сутність даного принципу полягає у висуванні і наступній реалізації однією із сторін конфлікту мирних ініціатив, які повинні змусити протиборчу сторону наслідувати власному прикладу.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи із вищевикладеного можна зробити висновок, що міжнародні конфлікти будуть існувати завжди, але для зменшення їх негативного впливу на людську спільноту необхідно знижувати конфліктогенність. У зниженні конфліктогенності істотну роль грає миротворча діяльність світової спільноти, яка включає в себе всі форми дій з припинення збройних конфліктів та встановлення миру.

Миротворчість передбачає надання конфліктуючим сторонам допомоги кадрами, фінансовими засобами, поставками продовольства і медикаментів, навчанням персоналу, сприяння у проведенні виборів і референдумів, забезпечення контролю за виконанням угод здійснюється за згодою конфліктуючих сторін з метою припинення військової фази конфлікту.

Негативні функції міжнародних конфліктів досить очевидні. Але деякі дослідники відмічають також і позитивні функції міжнародних конфліктів. До них можна віднести:

- запобігання стагнації в міжнародних відносинах;
- стимулювання творчих начал в пошуках виходу із складних ситуацій;
- визначення ступеню неузгодженості інтересів і цілей держав;
- попередження більш крупних конфліктів і забезпечення стабільності шляхом інституціоналізації конфліктів незначної інтенсивності.

Література

1. Капітоненко М.Г. Міжнародні конфлікти: Навчальний посібник / М.Г. Капітоненко – К.: Либідь, 2009. – 352 с.

2. Лебедева М.М. Политическое урегулирование конфликтов: Учеб. Пособие / М.М. Лебедева — М.: Аспект Пресс, 1999. — 271с.
3. Никитин А. И. Международные конфликты и их урегулирование / А. И. Никитин // МЭиМО. 2006, №2.
4. Политология: Учебник для вузов / под. ред. В.А. Ачкасова, В.А. Гуторова. - М.: Высш. обр., 2010. - 692 с.
5. Проблемы геоконфликтологии. В 2 т. Т. 1 / Под ред. Н. С. Мироненко. – М., 2004. – 220с.
5. Теория международных отношений: Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. – М.: Гардарики, 2002. С. 384–398.
6. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603с.